

ОСНИВАЊЕ, ОБЛИЦИ И МЕТОДИ РАДА ДРУШТВА ЦРВЕНОГ КРСТА У НОВОМ САДУ ОД ЊЕГОВОГ ОСНИВАЊА ДО КРАЈА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Док је била под влашћу Аустро-Угарске, све до слома исте, Војводине није имала никакво аутономно Друштво Црвеног крста па и Нови Сад.¹

Постојале су многобројне организације и добротворна женска друштва: Кора хлеба, Матица напредних жена, а једна од њих и Добротворна задруга Српкиња Новосаткиња, која је у свом чланству имала и већ учлањене у Црвеном крсту Србије, од његовог дана оснивања 1876.године. Када је 1881.године, основано Друштво Црвеног крста земаља Мађарске свете круне, почеле су активности за формирање Друштва Црвеног крста у Новом Саду и Војводини. Ове активности, у крајевима данашње Војводине у саставу Аустро-Угарске, биле су све до оснивања Друштва Црвеног крста за подручје Бачке, Баната и Барање, 1918.године.²

На местима председника и секретара Друштва Црвеног крста, све време су били угледни грађани и грађанке Новог Сада, мађарског порекла, искључиво из високог племства грофова и грофица. Један од првих, који је дужност секретара Градског одбора Црвеног крста обављао све до 1911.године, Земаљска влада у Будимпешти му је доделила царско одликовање за дугогодишњи рад, био је градски сенатор Магистрата Новог Сада Геза Ферстер, а у Футогу грофица Котек.³

Као историјске одреднице, о датуму оснивања Црвеног крста у Новом Саду, постоје два писана веродостојна извора.

У том периоду, када је 22.августа 1864.године, у Женеви првих дванаест држава потписало Прву женску конвенцију, Аустро-Угарска је остала по страни са мишљењем да задржи своју санитарску службу за касније. Врло брзо је променила мишљење и потписала исту 1866.године, а 1881.године основала Друштво Црвеног крста земаља Мађарске свете круне. Тек тада су се организовале активности за формирање Друштва Црвеног крста у Војводини иако је за време револуционарних немира 1848-1849.године проглашена аутономност исте, у коју су ушли Срем, Бачка, Банат и Барања.⁴

1. На основу Друштвених правила, која је Мађарско краљевско министарство дословно потврдило 21.марта, одржана је прва Скупштина

---

¹ Друштво Црвеног крста Краљевине Југославије, Споменица 1876-1936.г, Београд, 1936, стр.202

² Друштво Црвеног крста Мађарске свете круне, 1881. (Uj Magyar lexikon Budapest, 1962)

³ Фонд.1, фасц.3, 17.3.1911/1911

⁴ Ivica Žnidaršić, O nastanku in razvoju mednarodne organizacije Rdečeg križa, Rdeči križ pri nas, 1976.g, Ljubljana, str.35

добротворне задруге Српкиња Новосаткиња у српској – гимназијској дворани, 29.марта 1881.године и огласила потврду њених правила, у којима се наводи:

„Велики број Српкиња, њих 59 искупило се одмах после сах(ат) поподне у Скупштину, а још много њих – 178 редовних и 20 потпомажућих – уписало се у чланице те српске добротворне задруге... Једногласно би за председницу изабрана Г-ђа Софија Дунђерска, супруга уваженог овдашњег грађанина Г-дина Паве Дунђерског... заменицу Нана Натошевића... за благајницу Јулка Радовановића... за прегледачицу А.(лександра) Стефановића (* у оригиналу А. Стефановића што је вероватно Александра Стефановића), која је већ 1876.године, са још некојим госпођама и госпођицама овога места, као члан „Црвеног крста“, а за овај мах и саму мисао покренула да се оваква задруга и у Новом Саду подигне... Угледале се у њу, да Бог да, вредне Српкиње у Сомбору, Панчеву, Бечкереку, Вршцу, Митровици и другим местима, та оскудица у сиротиње има свуда, а оскудном и сиромашном треба свуда и помоћи.“

2. А у оригиналној историји Града Новог Сада на немачком језику, Мелхиор Ердујхењи, превод са мађарског на немачки Хенрих Гунд, 1895.године, на страни 405, у одељку 9. стоји:

„Друштво Црвеног крста има у Новом Саду своју филијалу. Циљ Друштва је изградња болнице за рањене војнике у време рата и нега рањених. Ово племенито Друштво се нарочито потпомаже од стране отмене публике нашег града; одржава годишње елитни бал чија чиста добит служи за обогаћивање капитала Друштва. Филијала је основана 1882.године у Новом Саду. Председавајући Друштва је раније био Теодор вон Хирш, данас је то Антон Хацић. (*то се данас вероватно односи на прво издање ове књиге на мађарском језику, а то је године 1894) и Софија Дунђерска (*Софија Дунђерска, рођена Ђорђевић, свештеничка ћерка из Србобрана, живела у браку с Павлом – Павом Дунђерским преко 60 година, и изродила 11-оро деце. Секретар је Антон О. Шрајбер. Благајник је био раније Ф. Дубек, данас је Деметар Кода. Друштво има осам чланова оснивача, седам који плаћају годишње 10 гулдена и 177 редовних чланова. Капитал Друштва износи 1980фр. 62 кр, који је положен код 1.Мађарског воршус фреин (кредитна установа.“ (*оригинални превод и напомена Г-дина Зденка Навратила)

Из оба наведена писана извора (а што се види и на фототипским прилозима), сасвим очигледно да је најприхватљивији датум почетка организованог и озакоњеног рада Црвеног крста, као што се у два писана веродостојна извори наводи: ...већ године 1876.са још некојим госпођама и госпођицама овог места, као члан „Црвеног крста“.

И другог, где се наводи: „И Друштво Црвеног крста има у Новом Саду своју филијалу... чији је први председник био Теодор вон Хирш“.

То потпуно потврђује чињеница да је тада, на подручју Мађарске основано 1881.године, Друштво Црвеног крста свете круне.⁵

И већ је тада отпочело оснивање Друштва Црвеног крста што потврђује и „Допис земаљског удружења Црвеног крста којим налаже претварање добротворних женских друштава у испоставе Црвеног крста.“⁶

Из наведених писаних извора да се поуздано закључити, да су поменуте чланице Црвеног крста већ од 1876.године, односно оснивања Друштва Црвеног крста Србије. Да то Друштво у Новом Саду има своју филијалу, чиме се потврђује постојећа континуираност и да је **21.марта 1881.године**, датум који се може прихватити као дан оснивања и почетак рада Црвеног крста Новог Сада!

Изузетно важно је истаћи да је Добротворна задруга Српкиња Новосаткиња од свог оснивања 21.марта 1881.године, до пред почетак Другог светског рата, за 60 година свог постојања, дала велики број преданих посленика активиста и за Црвени крст Воводине и Новог Сада руководећих личности, као што су: Теодор вон Хирш, председник Друштва Црвеног крста Новог Сада за време Аустро-Угарске владавине; Антон Хацић, председник Друштва Црвеног крста Новог Сада за време Аустро-Угарске владавине; Софија Дунђерска, председник Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња и председница Друштва Црвеног крста Новог Сада за време Аустро-Угарске владавине; Антон О.Шрајбер, секретар Друштва Црвеног крста Новог Сада за време Аустро-Угарске владавине; Вида Вулко Варађанин, члан Управног одбора Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња и прва председница Друштва Црвеног крста Новог Сада од његовог оснивања за време Краљевине СХС и Краљевине Југославије; Дора Дунђерска, председница Војвођанског Црвеног крста за Банат, Бачку и Барању, Обласног одбора Црвеног крста, Потиског одбора Црвеног крста, Бановинског одбора и Црвеног крста и дворска дама за време Краљевине СХС и Краљевине Југославије; др Лаза Мргуд Марковић, оснивач Српског Друштва Црвеног крста за Војводину и председник подмлатка Црвеног крста Војводине за време Краљевине СХС и Краљевине Југославије, до своје смрти; Ф. Дубек, благајник Црвеног крста Новог Сада за време Аустро-Угарске владавине; Деметер Кода, благајник Црвеног крста Новог Сада за време Аустро-Угарске владавине; Аркадије Варађанин, први перовођа Добротворне задруге

---

⁵ Uj Magyar Lexikon Budapest, 1962.g.

⁶ Фонд; 1 Фасц Суб 7.8.1881/1881, Историјски архив и Музеј Новог Сада

Српкиња Новосаткиња за време Аустро-Угарске; Нана Натошевића, заменица председнице Софије Дунђерске Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња за време Аустро-Угарске владавине; Јулка Радовановић, прва благајница Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња за време Аустро-Угарске владавине; Александра Стефановић, прегледачица записника Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња и члан Црвеног крста Србије од његовог оснивања 1867.године, и Варвара Бета Варађанин, активисткиња Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња за време Аустро-Угарске владавине.^{7 8}

Да Војводина за време Аустро-Угарске владавине, па и након револуционарних немира 1848-1849.године и проглашења аутономности, није имала потпуно аутономна друштва Црвеног крста да се закључити из увида у велики број дописа, расписа, извештаја, решења, одобрења, одредби, обавештења, прогласа, наименовања и одлука Земалског удружења Црвеног крста у Будимпешти, Министарства трговине, Црвеног крста Мађарске, Централног одбора државног Црвеног крста, Специјалне државне комисије и Министарства за државе Мађарске свете круне, од 1881. до 1917.године.⁹

---

⁷ Историја Новог Сада, Мелхиор Ердунжељи, мађарски превод са немачког Хенрих Гунда и Фридрих Штегерд, издања слободног града Новог Сада, штампао Емил Фуш, 1895.г, у Новом Саду, стр.405

⁸ Друштво Црвеног крста Краљевине Југославије, Споменица 1876-1936.г, Београд 1936, стр.400-410

⁹ Историографски архив и Музеј града Новог Сада, фонд: 1, 7.7.1881 до суб.28468/1917